

Michal Knap:

NIEKOĽKO UPOZORNENÍ.

Nesprávne užívanie spojky že.

V novinách veľmi často čítame takéto vety: Je otázka, *že či* to daňovníci uvládzu. Nevieme, *že akými* obnosmi (!) sa exponovali politické strany. Uvedomíme si, *že koľkým* dajú chlieb. Aby sa povedalo, *že čo* bude nasledovať.

Všetky takéto vety sú veľkou chybou proti jazykovej správnosti; tu nikde nepatrí spojka *že*. Tieto vety totiž majú povahu otázok, hoci my to už azda necítíme, a slovenčina, ako aj iné jazyky slovanské, ba aj indoeuropské, má len väzbu bez spojky. Väzba so spojkou *že* dostala sa sem asi vlivom maďarským.

Spojku *že* nesmieme užívať vo vedľajších vetách, ktoré pripojujeme k hlavným vetám zámenami a príslovkami, na príklad nedávame *že* pred: *kto, čo, ktorý, aký, či, koľko, koľko ráz, po koľko, kde, kam, odkiaľ, zkadiaľ, kade-kadiaľ, pokiaľ, pokade, kedy, odkedy, dokedy, ako, prečo, začo, načo, či*.

Viďme niekoľko príkladov: Nepamätám sa, *kde, kedy a od koho* som to počul. Raz nevedel, *či* to bolo vlni, *a či* predlani. Nechápem, *načo* ide študovať. Rozprával, *s akým* oduševnením obetovali naši bratia v Amerike na svätú vec peniaze i životy. Nehovor nikomu, *kto* ti dal informácie. Čítali sme, *čo* sa naši otcovia natrpeli. Pozrite, *ako* ľahko sa dá táto vec napraviť. Malá ukážka, *ako* píšú tieto časopisy. Počúvajte, *ako* sa nám roky a roky krivdí. Vykladal, *akí* boli starí Slovania mierumilovní. Šípim, *čo* máš za lubom. Skúsil som sám, *aký* je život ťažký. Podnes nie je isté, *kde* hrad vlastne stál. Pomyslíte si, *koľko* ľudí by si zarobilo. Všetci sa divili, *ako* mohol tie ohromné prekážky prekonať. Učili sme sa, *čo* môžeme našim buditeľom ďakovať.

V týchto vetách pred zámenami a príslovkami nesmie byť *že*, hoci sa tak často chybne hovorí.

Veľkou chybou by bolo dávať spojku *že* i pred spojkou *aby*. Prosil ma, (*že*) *aby* som mu odpustil. Vyslali ta komisiu, (*že*) *aby* vec vyšetrila. Nežiadam, (*že*) *aby* ste sa mi pozdravovali. Pousiluj sa, (*že*) *aby* si dohonil, čo si zameškal. Tu pred *aby* nesmieme klást nikdy *že*!

Stejný.

Vlivom školy veľmi sa šíri slovo *stejný* a všakové složeniny s ním: *stejnomerý, stejnorodý* ap. A jednako je to slovo zrejme české, ktoré slovensky, bez prehlásky muselo by znieť „*stajný*“, ako vidíme v složeninách: *lahostaj, lahostajnosť, lahostajný, neprestajný, jednostajný*. Ale samostatne sa „*stajný*“ nevyskytuje. Namiesto *stejný, stajný* hovorme a píšme: *rovný, rovnaký*.

Hrobitov.

Naoko slovenské slovo. Zdá sa, že súvisí so slovom *hrob*. Podobné je české *hřbitov*. Ale ani v slovenčine, ani v češtine nie je to slovo pôvodu domáceho. Do češtiny, ako je filologom dobre známa vec, dostalo sa zo staronemeckého *Frithof*, z ktorého vzniklo hláskoslovne *břítov* a z toho mýlnou etymológiou *hřbitov*, slovensky chybné *hrobitov*. My máme slová *cintor, cintorín, cmíter*, ktoré sú síce tiež cudzieho pôvodu, ale už dávno rozšírené a obecným úzom uzákonené. Zbytočné by bolo vytiskat ich a nahrádzať nesprávnym *hrobitovom*.

Strelit sa.

Sloveso *strelit, strielať* v slovenčine je nepriechodné a poji sa s pádom predložkovým: *strelit na niekoho, niečo* alebo *do niekoho, niečoho*. Preto veľkou chybou je väzba: *strelit niekoho, niečo, strelit sa do hlavy* ap. Priechodným sa stáva toto sloveso s predponami: *zastrelit, odstrelit, prestrelit* ap.

Miesto „*strelit sa do hlavy*“ piš: *strelit si do hlavy*.

Diecézia.

V denných časopisoch často čítame o *diecézii, diecéziách*, hoci i v Pravidlách je *diecéza* (str. 111). Tento chybný tvar vznikol z nepochopenia pôvodu slova a jeho koncovky a vlivom češtiny, kde prevzaté slová s pôvodnou koncovkou *-io* (lat.) a slová na *-is* (gr.) majú rovnakú koncovku *-e* (*akce, krise*). V slovenčine tieto typy rozlišujeme: za latinské *-io* máme *-ia*, za grécke *-is* je *-a* (*akcia, ale kriza, diecéza*).

J. Škultéty.

POZOR NA REČ,
či píšeme, či hovoríme!

(Pokračovanie.)

Pamätám, aké milé dojmy mal som z toho, keď Fr. Pastrnek študoval slovenské nárečia a v Slovenských pohľadoch (1893, str. 434) vykladal i o slovenčine na Spiši, že v svojich základoch je ona reč slovenská, nasledovne i „obyvateľstvo slovenské ve Spiši jest prastaré“; keď v takom orgáne, ako bol Jagičov „Archiv für slavische Philologie (1897, str. 17) norský slavista Olaf

Broch upozorňoval, aké účinky má naša slovenčina na reč podkarpatských Rusov¹); alebo keď skoro zatým výtečný dialektolog poľský Kazimír Nitsch v ktoromsi „Roczniku slawistycznym“ zistil účinky slovenskej reči na poľských nárečiach od Spiša až po Jablunkovo. V tie časy, na konci 19-ho a na začiatku 20. stoletia reč naša slovenská bola strašne dusená štátnym aparátom, zo školy i chrámu vytváraná, a ešte mala účinky na reči susedné, ešte sa širila. V značnej časti Spiša poľština dosť dlho (od 15. stoletia až do Marie Terézie) mohla byť šírená i štátnym strojom, a tamojšia slovenčina zato, ako ukázal Pastrnek, zachovala svoju charakteristickú podstatu, áno i účinky jej bolo poznať nielen na reči východných susedov slovanských, ale i na severo-západných. Na Spiši už od 13. stoletia Slováci boli pridávaní množstvom kolonistov nemeckých; ale po 400 rokoch, na začiatku 17. stoletia, prestaly privilegia Nemcov, a Slováci začali ich troviť i na Spiši. Od 1880-ho, hoci Slováci štátnym strojom najinak boli hubení a zpod Karpat veľmi trtili sa do Ameriky, na Spiši pri každom popise obyvateľstva (totiž každých desať rokov) bolo asi o 10 tisíc Nemcov menej. Nemci na Slovensku boli haluzou od svojho pňa odtrhnutou, a Slováci v zemepisnom centre Slovanstva, medzi Karpatmi a Dunajom, mali reč pevne zakorenenu, vlivom cudzích reči málo vystavenú.

Ako prvej latina, tak najmä od poslednej tretiny 19. stoletia maďarčina so svojimi školami nemohla byť dobrá pre našu reč; ale na ňu, na slovenčinu našu, zato nelepila sa cudzota, ona zo svojej podstaty, zo svojho charakteru nestrácala ničoho. A dnes v slovenských textoch vidame takéto slová a frázy:

37) **samozrejmý**, samozrejme, samozrejmosť; **nutný**, nutno, nutnosť; sebestačný, sebestačne, sebestačnosť (Selbstgenügsamkeit!); ty si *predsa* (doch) nie môj sused. Po slovensky dostačí povedať: Toto je zrejmé, zrejماً vec, alebo: viditeľné, viditeľná vec — načo dokladať podľa nemeckého (*selbst*) ešte slovo! O krikľavosti slova *sebestačnosť*, rozumie sa, netreba výkladu. A keď vo vete povieme „nutný“, „nutno“, „nutnosť“, veta dostane nepravý smysl a ozajstný Slovák zakaždým môže sa nás posmešne spýtať: „A kto ňu náti?“ Kde Nemec má *doch*, po slovensky povieme: *ved*, však. *Veď* (alebo: však) si ty nie môj sused. Z nepozornosti napíše sa i veta: Robili *vyslovene* italo-filskú politiku, alebo: Táto politika sa mu dosiaľ *nevyplatila*.

Takéto babranie reči je iste nedobrá vec, ale — ako ja neraz opakujem — zo slovenských dolín a dedín pôjde ozon čistej reči a postupne prenikne školy, úrady i celý verejný život.

To tak bude, terajší nedobrý stav prestane. No z takej istoty, z takého presvedčenia nenasleduje ľahostajne dívať sa na dnešné kazy reči. Treba nám ich ukazovať a zavrňovať.

¹ Zum Kleinrussischen in Ungarn. — Upozornenie Brochovo dôkladne vysvetlil potom S. Czambel v svojej knihe „Slovenská reč a jej miesto v rodine slovanských jazykov“. 1906.

ZO SLOVENSKEJ GRAMATIKY.

Slovesné podstatné mená.

Slovesným podstatným menám slovenčina rada vyhybuje, preobliekajúc ich do obľúbenejších podôb. Tak máme: kopačka, hrabačka, lapačka, shaňačka, strihačka ap. miesto kopanie, hrabanie, lapanie, shaňanie, strihanie. I spisovná reč radšej podržuje cudzie formy: komasácia, adícia, multiplikácia, legitímácia, korunácia ap., ako by si utvárala od požičaných slovies podstatné mená: komasovanie, adovanie, multiplikovanie, legitimovanie. Čo do významu všetky tie slová kryjú sa i v prvom i v druhom prípade. V prvom prípade na prvé pozorovanie vidíš akýsi jemný rozdiel, — formy kopačka, hrabačka ap. zdajú sa byť akosi konkrétnymi pojmami, znamenajúc kopáciu, hrabáciu robotu, ale ten rozdiel je odtiaľ, že sú formy *kopačka*, *hrabačka* vžitú, každodenne počuté pojmy pre výkon kopania a hrabania, a formy *kopanie*, *hrabanie* nie sú obvyklé v živote. Hoc sú slovesné mená podstatné nie obľúbené v slovenčine, v spisovnej reči majú ony predsa veľkú úlohu. Ony sú mnoho ráz jediným a posledným útočiskom významovej jasnosti a zreteľnosti.

Jednako, povážiac, že slovenčina nerada má podstatné mená slovesné, ako i to, že ich v slovenčine ani vôbec netreba tou mierou, ako ich majú na pr. v nemčine a v iných moderných jazykoch, vlivu ktorých sú vzdelanci slovenskí vystavení, podávame tu nasledujúce pokynutia:

Ak chceme písať srozumiteľne a jasne pre Slovákov, píšme;

1. Piť pálenku škodí (miesto *píťie* pálenky). Hrávať v karty ukracuje život (m. *hrávanie* v karty). Vysedávať v krčme je strata času (m. *vysedávanie* v krčme). Robiť škodu zakazuje sa (m. *robenie* škody). Tu je zakázané fajčiť (m. *fajčenie*). Chodiť do školy je užitočné (m. *chodenie* do školy). Vyspevovať v poli je pekná vec (m. *vyspevovanie* v poli). Ja sa učím čítať, písať, kresliť (m. *čítaniu*, *kresleniu*, *pisaniu*). Mal som príležitosť vidieť, skúsiť, vyrozumieť to (m. príležitosť k *videniu*, *skúseniu*, *vyrozumieniu* toho). Zunovalo sa mi cestovať po cudzozemsku (m. *cestovanie* po cudzozemsku). Usiluje sa rozširovať umenie, rozpredávať knihy (m. o *rozširovanie* umenia, o *rozpredávanie* knih). To jest: *Kde len môžeš, dávaj prednosť neurčitku pred podstatným menom slovesným.*

2. Dieťa s vyskakovaním príbehlo (= *vyskakujúc*). S nariekaním prišiel ku mne (= *nariekajúc*). Pri ustavičnom modlení došiel ku kostolu (= *modliac sa* ustavične). So zahanbením odišiel (= *zahanbený*). So rozžialením chodí (= *rozžialený*). So šomraním mu hodila kus chleba (= *šomrajúc*). Pri vyčkávaní a postávaní po ulici sme až ustali (= *vyčkávajúc* a *postávajúc* po ulici). To jest: *Kedykoľvek jednakosť významu dopúšťa, dávaj prednosť príchodníku alebo príchastiu pred podstatným menom.*

Neurčitky, prichodníky a pričastia v uvedených príkladoch sú slovenskejšie, ako podstatné mená slovesné, a nimi sloh stáva sa hladším a jasnejším.

Podstatné meno slovesné smie sa nahradiť len neurčitkom, prichodníkom a pričastím *toho istého slovesa*, z ktorého je utvorené samo podstatné meno slovesné. Nesmiem teda povedať: žijem *utrápený* m. žijem s trápením, alebo pri trápení, lebo je význam rozdielny. V slovese „*utrápený*“ je činnosť dokonaná: proti tomu vo výrazoch „s trápením“, „pri trápení“ je činnosť slovesná nedokonaná.

Prídavné mená.

Prídavné mená *menia svoj význam*: 1. Predrážením predpón *pra-, pre-, pri-, na-*. 2. Priberaním prípon. 3. Stupňovaním.

1. Prídavné mená s predrazeným *pra-* označujú stupňovanú mieru toho významu, ktorý prvotne mali; *pra-* predrážajú prídavné mená, ktoré označujú vek [minulosť]: prastarý, pradávny = veľmi starý, veľmi dávny. S predrazeným *pre-* stupňujú mieru toho významu, ktorý prvotne mali, pravda, okrem tých, čo označujú minulosť: premúdry, preostrý, prekrásny, preutešený, preradostný ap. = veľmi múdry, veľmi ostrý ap. S predponou *pri-* majú prídavné mená asi ten význam, ktorý s príslovkou *hodne*: priteplý = hodne teplý, prihorký = hodne horký, prikrátky = hodne krátky, priveľký = hodne veľký, pristarý = hodne starý ap. Iného významu pridáva *na-*: nakyslý = trochu kyslý, načerný = trochu čierny ap. Formy *nahluchlý, nahorký, nasladký* ap. nie sú z prídavných mien *hluchý, horký, sladký*, ale z pričastí sloviem *nahluchnúť, nahorknúť, nasladnúť*.

2. Prídavné mená s príponou *-astý* označujú to, čo s príslovkou *trochu, málo*: černastý, červenastý, svetlastý ap. = trochu do čierne, do červena, do svetla; kyslastý, horkastý = trochu do kysla, do horka. S príponou *-izný, -ánsky* označujú to, čo s príslovkou *veľmi*: veličizný, velikánsky, širočizný, vysočizný ap. = veľmi veľký, veľmi široký, veľmi vysoký. Príponami *-ičký, -učký, -ínky, -unký, -ušký* zmenšujeme čo do rozmerov to, čo prídavné meno prvotne značí; u prídavných mien, ktorých význam nedá sa zmenšiť čo do rozmerov, uvedenými príponami zjemňujeme to, čo prídavné mená prvotne označujú, a konečne u tých prídavných mien, ktorými sa lichoťme, stupňujeme význam lichoťenia. Príklady: malý, maličký-malinký, malušký; krátky, kratičký, kratinký, kratušký; tichý, tichučký, tichunký, tichušký; ľahký, ľahučký, ľahunký, ľahušký; môj drahý-drahučký, drahunký, drahušký; môj sladký-sladučký, sladunký, sladušký ap. Prídavné mená, prijímajúce príponu *-ičký*, zmenšujú sa ešte raz, a to zdvojením prvého žvlvu prípony *-ič-*: mal-ičký-mal-ičič-ký ap. Tie, čo prijímajú príponu *-ušký*, zmenšujú sa ešte raz priberaním prípony *-ičký*: slad-ušký—slad-ušičký—slad-uštičký. Prídavné mená s príponami *-ínky, -unký* zmenšujú sa ešte raz

vkľadaním -il-, -ul- medzi kmeň a príponu: malínky—mal-ilínky, ľahunký—ľah-ulínky ap.

3. Prídavné mená *stupňujeme*: múdry, múdrejší, najmúdrejší. Také prídavné mená, ktoré svoj význam zmenily predražením predpôň pra-, pre-, pri-, na- alebo pribráním prípon -izný, -ánsky, -astý, -ičký, -učký, -ínky, -únky, -ušky, obyčajne sa nestupňujú. Nepíšeme na pr. veľikánskejší, veličiznejší, najstaričkejší, najmalilínkejší ap., hoc by sa to i počulo v pospolitom hovore.*

* Vynímame tieto gramatické poučenia z 3. vydania Rukováti, str. 128—130 a 134—136, keďže Rukoväť je zväčša už neprístupná. Nové vydanie Rukováti asi už nevyjde, lebo jej metodické rozčlenenie nevyhovuje terajším školským požiadavkám; ale to neznačí, že by jej gramatické poučenia neboly vecne správne. V Czambelovom texte dovolili sme si vykonať zmeny len tam, kde to požaduje terajší náš pravopis a slovník. *Redakcia.*

Belo Letz:

TRPNÝ STAV V SLOVENČINE.

Priechodné slovesá majú spoločnú vlastnosť, že ich môžeme časovať vo dvoch stavoch, činnom a trpnom. Vystihujú teda i taký pomer podmetu k deju slovesnému, kde podmet nie je východiskom deja, ale iba jeho cieľom, čím dostávame trpný (pasívny) stav, ktorý neoznačuje vlastne dej, ale stav.

Povahe trpného stavu vyhovuje okolnosť, že ho tvoríme práve prídavným minulým trpným významového slovesa a pomocné sloveso je len dobrým jeho časovým regulátorom.

Doklady pasíva nie sú vo všetkých mysliteľných tvaroch. Najmä zistená nechť k participiálnym väzbám i u aktiva spôsobuje, že sa im zvlášť hovor vyhába, a teda tvary, ako na pr. *súc chválený* a *bývši chválený* sú len v gramatikách. Ale ani ostatné časové a modálne jeho možnosti bohato neužívame, aspoň nie toľme, koľko by veľkému počtu priechodných sloves vyhovovalo. Najčastejšie sú ešte v našej literatúre pasíva a) prítomníka, b) minulého času a c) prítomníka podmieňovacieho spôsobu:

a) Nie je *oddaný* trngu a pritom je mocný. (Kuk. II. 7.) — a tešili sa, že nielen oni *sú ukriždení, urazení*, ale tu aj iní šomrú, aj iní repcú. (Urban, Hmly 226.)

b) Múka a iné potraviny *bolý vymerávané*¹ v sklepe u Árona. (Urban, Živý bič 107.) V jej výkriku *bol vyrazený* úžas i strach. (Kuk. II. 13.)

c) Hanbil sa, ako *by on bol premožený*, keď ho videl teperit sa so zeme. (Kuk. II. 14.) Diablov škodoradostný chechot *by bol* v zárodku *udusený*. (Hrušovský, Dolorosa 147.)

Omedzuje sa teda užívanie trpného stavu na malú mieru, znak, že dobrá je súhlasná mienka mnohých našich gramatiká-

¹ Správne: *vymeriavané*.

rov o jeho malej obľúbenosti v slovanských rečiach. Vyhýbajú pasívu a nahrádzujú ho inými výrazovými možnosťami.

Pochopiteľne dobrou náhradou trpného stavu môže byť jeho vyslovenie činným dejom. Na príklad vetu: „*Chlapec je chválený učiteľom*“, ľahko premeníme bez myšlienkovvej ujmy, keď predmet „*učiteľom*“ stane sa podmetom a po aktívnom rode slovesa podmet pasívnej vety bude priamym predmetom (v akuzatíve): *Učiteľ chváli chlapca*.

Keď v pasívnej vete niet uvedeného predmetu (v inštrumentále), na pr. *Príesada bol spasený*. (Kuk. II. 14.) nie je táto náhrada vždy možná. Výnimkou sú prípady, kde podmet trpnej vety stane sa aj predmetom, ale vo vete činnej nie je vyjadrený. Na pr.: Preto vlčeka bijú, aby sa dovtípil. Kde ňa nevolajú, nechod tam. Kričal, ako by ho drali. (Damborský II. 188.)

Takýmto obľúbeným náhradkom trpného stavu je, pravda, s istým obmedzením, zvrtné sloveso, ktoré najmä v slovenčine, zdá sa, je prečasté v tomto zástoji. Pôvodný charakter takého predmetného slovesa, u ktorého podmet a predmet je ten istý (*umývam sa*), kde teda podmet je tiež cieľom deja ako u trpného stavu, tak sa modifikuje, že môže zastupovať pasívum. Na pr.:

Múka, tabák², omasta *predávaly sa* na kartičky. (Živ. b. 106.) „A veršiky len tak *sa spravily?*“ horlil rychtár. (Kuk. II. 20.) Chlapci ju doniesli a ešte v tú nedeľu *sa spievala*. (Kuk. II. 19.)

Podobné doklady ľahko možno zmeniť na trpné vety, hoci sa táto možnosť pochopiteľne zanedbáva, lebo pasívum je iba pre stav, kým zvrtné sloveso má sklon činnosti. Teda *všade tam, kde cítíme skôr dej ako stav, dajme prednosť zvrtnému slovesu pred trpným rodom*.

Ako vidieť, ide tu len o také zvrtné slovesá, ktoré zastupujú nezvrtné sloveso priechodné v trpnom stave, kým ostatné, čo nevyhovujú tejto podmienke, nie sú s ním významovo identické a vyjadrujú dej činný:

Pohybuje sa s vážnosťou, ktorá sa rovná len hodnosti jeho. (Kuk. II. 7.) A Mikuláš vie, čomu *sa čudujú*. (Kuk. II. 9.) Jediný človek *sa ho nebojí*. (Kuk. II. 11.)

Príčastie minulé trpné je vlastne prídavným menom. V pasívnej vete má funkciu doplnku a platia preň pravidlá doplnku, vyjadreného prídavným menom. Na pr.: Vzduch v miestnosti, kde spali, *bol zkažený*. (Ž. bič 81.) Môže sa teda hocikedy premeniť na prívlastok (*skazený³ vzduch*), ako prídavné meno, čím skrísa zaujímavý spôsob vyhnúť sa pasívnej vete zmenou jeho vetnej funkcie. (Skazený vzduch bol v miestnosti, kde spali.) Takýchto väzieb je v slovenčine veľa, lebo sú výhodnou náhradou trpného stavu:

Uveličení, pošešení chlapi (chlapi, ktorí boli uveličení, po-

² Správne: *tabak*.

³ Píšeme podľa Pravidiel *skazený*.

tešení) *prisadli k nemu*. (Hmly 225.) *Príšiel mu rozpajedený chlap* (chlap, ktorý bol rozpajedený) *do školy a pred deťmi ho chcel znevážiť*. (Kuk. VII. 95.)

Príčastie trpné nemusí byť iba prívlastkom podmetu, ale ktorejkoľvek inej vetnej časti:

Keď Miklúš odíšol svoj, vlastne cirkevný spevník, na pergamenách dobre ošuchaný (ktorý bol ošuchaný) *a na reze ako obhryzený*. (Kuk. II. 7.) *Chlapci napukali sa pečenej švábky*. (Kuk. VII. 80.) *Tlupa ženských dovedla ho k osvetlenému domu*. (Kuk. VII. 82.)

Pri užívaní pasíva, dôležitý je i význam slovesa. Tak prechodné sloveso „*mať*“ nemá trpného stavu. Inakší je význam spojenia *mať + predmet v akuz.*, lebo tu cítiť trpný stav: *mať hanbu, škodu* a pod. V tejto vlastnosti podobá sa viacerým neprechodným slovesám: *prísť, dôjsť, byť* a pod.

Sem sa počítajú i mnohé činné slovesá II. a III. 1. triedy, ktoré znamenajú zmenu: *šedivieť, vädnuť, starnúť, pyšniť* a pod., lebo ich smysel je tiež trpný. (Damborský, II. 188.)

Ak je istá nechuf užívať trpných väzieb u prechodných slovies, platí ona väčšmi pre intransitíva, kde veta býva bezpodmetná, keď sa dá do pasíva. Veď isto lepšie znie slohove: „*Hodil po mne kameňom*“ ako „*Bolo po mne hodené kameňom*“. Preniknutie takýchto viet do slovenčiny a ich zriedkavé doklady možno pripísať vplyvu literárnej češtiny, v ktorej trpný stav u slovies neprechodných je pomerne bežný. Vôbec zdá sa, že v češtine je pasívum zvyčajnejšie ako u nás.

Naša ľudová reč trpného stavu temer nemá, hoci vliv spisovného jazyka s kanclä a úradov zanechal i tu znateľné stopy.⁴ Tak si môžeme vysvetliť poniektoré zmeravelé podoby ako: *pochválen, poručeno Bohu*, ktoré ťažko meniť, i keď sú proti duchu terajšieho jazyka, lebo predstavujú kus našej kultúrnej tradície. Všade inde (porovnaj *ako rečeno*) vyhýbajme menným tvarom trpným a nahradzujme ich svojiskými zvratmi.

Neoblúbenosť trpného stavu má vraj svoju príčinu v širokom význame; príklad „*Vojak je zastrelený*“, konštatuje iba stav, ale neurčuje presný pôvod dejový. I nevieme, či sa vojak sám zastrelil, alebo ho niekto iný usmrtil. U aktíva takýto dvojsmysel, pravda, nevznikne. (Senšel, Slovenská štylistika, str. 21.) Ale niekedy i formálna okolnosť vyhnúť sa veľmi složeným podobám (*Vojak bol by býval zastrelený*) a niekedy až úplne menný charakter trpného príčastia privádza psychologické dôsledky, pre ktoré má aktívum prednosť.

No mýlili by sme sa, keby sme zásadne vyhýbali pasívu, lebo by sme okradli spisovnú reč o dôležitú výrazovú možnosť, ktorá je vo všetkých vyspelých rečiach. Postačí, keď budeme jej užívanie usmerňovať podľa svojho dobrého citu jazykového.

⁴ S. Czambel, Rukoväť, 3. vyd., str. 161.

POZNÁMKY.

Väzba slovíes s pádmí. V slovníku Pravidiel udáva sa väzba slovíes s príslušnými pádmí. Škoda, že len pri niektorých slovesách. Nesprávne väzby vnikajú z časopisov do spisby, mýlia spisovateľov a kazia reč čitateľov. Najviac hreší sa proti nesprávnej väzbe s genitívom. Spomeniem niektoré veľmi časté chybné väzby:

Spomenúť, spomínať niečoho namiesto *niečo*: *Pamiatky* prvého ěsl. ministra financií dra Alojza Rašína spomenul ústredný výkonný výbor. Správne: *Pamiatku... spomenul...* (Často čítať aj pravopisne chybný tvar: *vzpomenúť* m. *spomenúť*).

Lutovať niečoho miesto *niečo*: *Lutuje* svojho revolučného činu. Správne: *Lutuje svoj... čin*.

Vydobyť niečoho miesto *niečo*. Správne: *Vydobyl* si peknú *povešť*, a nie: *peknej* povesti.

Poslúchať niekoho, niečoho miesto *niekoho, niečo*. Správne: *Syn poslúcha* matku, a nie: matky.

Užívať niečoho miesto *niečo*: Správne: *Chorý uživa* liek, nie: lieku. A to ani v zápore.

Priať si niečoho miesto *niečo*: *Dobré ráno* prajem, a nie: rána. *Gazda si praje* dobrý *jarmok*, a nie: *jarmoku*. Iné je: *Prajem vám dobrého zdravia*. (Genitív partitívny.)

Spomenuté slovesá viažu sa *nesprávne* s genitívom, hoci žiadajú si akuzatív.

Z iných väzieb spomeniem:

Slúžiť k niečomu miesto *na niečo*: *To mi slúži* na *zdravie*, nie: ku zdraviu.

Hľadiť k niečomu miesto *na niečo*: *Hľadím* na *vec*, nie: k veci.

Tešiť sa na niečo miesto *niečomu*: *Tešíme sa* hojnej *účasťi*, nie: na *účasť*.

Premeniť (sa) v niečo miesto *na niečo*: *Premením* korunu *na drobné*, nie: v *drobné*. *Premenila sa* (žaba) *na sřrigu*, a nie: v *sřrigu*.

Trpieť niečím miesto *na niečo*: *Poukázalo sa* na nedostatky, *na ktoré trpi* Slovensko, nie: ktorými... *Trpím* na *lámku*, a nie: *lámkou*.

Opakujem poznámku: pri opravení slovníka Pravidiel slk. pravopisu treba uviesť správnu väzbu niektorých slovíes záhadnej väzby.

Pravopis slov gazdiná, stryná, ujčíná. V 6. čísle Slovenskej reči píše sa správne o skloňovaní podstatných mien osobných ženského rodu, tvorených z mužských osobných príponou *-ná* podľa úzu, *vžitého* i do spisby. Ale nepíše sa o rozdielnej dĺžke prípony v jednotnom nominatíve podľa slovníka Pravidiel. V slov-

niku robí sa rozdiel v písaní v jednotnom nominatíve: *carovna*, *kráľovna*, *gazdina*... oproti: *stryná*, *ujčiná*, *testiná*... Rozdiel má byť v tom, že *carovna*, *kráľovna*, *gazdina* v ostatných pádoch jednotného čísla skloňujú sa podľa „ryba“ — *stryná*, *ujčiná*, *testiná* podľa prídavného mena ženského rodu „dobrá“. Tieto sa už naskrze nedaly pritiahnúť za šticu k tamtým: *stryna*, *stryny*, *stryne*...! Tak vznikly rozdiely v nominatíve jednotnom komplikácii na ujmu jednoduchosti a jednotnosti v skloňovaní i v pravopise. Keďže sa skloňovanie podľa „ryba“ v jednotnom čísle nijako nedá odôvodniť: Sluha prešiel slúžiť od jednej *gazdiny* k druhej *gazdine*, z toho vychodí, že nielen skloňovanie všetkých má byť jednaké (podľa prídavného mena „dobrá“ v čísle jednotnom), ale i v jednotnom nominatíve treba všetky písať zdĺžením prípony *-ná*.

Pasívna forma. Spisovná slovenčina, nakoľko možno, vyhýba forme pasívnej. Miesto nej upotrebuje aktívnu formu slovies predmetných i zvratných. V spomenutej dohode piatich mocností je *pamätané* na správnu rovnosť. Správne: ...*pamätali* alebo *pamätalo sa*... Prečo muselo byť vôbec *pracované* k rozpočtovej rovnováhe, mohol by vedieť minister dr. Engliš najlepšie sám. Správne: Prečo *sa muselo pracovať* na rozpočtovej rovnováhe... atď. Človeku vlasy dubkom vstávajú, keď počuje: *Otec je odcestovaný*. Všanťročený germanizmus: *ist abgereist!*

Vokatív podstatných mien. O tom sa už písalo. Ale na ukážku citujem strašný vokatív: Pane ministre dr. J. Dére! — Ešte aj dnes tak píšu niektoré slovenské noviny.

Ukazovacie zámeno *ten, tá, to*. Nemá sa upotrebovať, kde je v nemčine určitý člen *der, die, das*, ani pri prídavných menách: Odnášali si všetci *ten* najlepší dojem (den besten Eindruck). Správne: Mali všetci najlepší dojem.

Vzťažné zámeno *kto*. Keďže nemá množného čísla, nemá byť vo vete čísla množného: *Kto* ste chodili do školy meštianskej... Nahradí ho vzťažné zámeno *ktorý*; *Ktorí* ste chodili do školy meštianskej...

Spojka *ale*. Chybne sa kladie za prvé slovo vety. Má byť vždy na začiatku: Je to *ale* ťažko vykonať. Správne: *Ále* je to ťažko vykonať.

Dvojité spojky *alebo-alebo, buď-buď*. Majú sa opakovať vždy tie isté: Dlžník platový príkaz od súdu *buď* vyrovná, *alebo* po 14 dňoch prevedie sa (správne: nariadi sa) exekúcia na jeho majetok. Správne: ...*alebo* (buď) vyrovná, *alebo* (buď) nariadi sa exekúcia...

Spojky *alebo, lebo*. Spojka *alebo* značí odpor, spojka *lebo* príčinu. Preto neslobodno spojku *alebo* zamietať spojkou *lebo*: K tomu treba primyslieť slabý obed, *lebo* len zapraženu polievku. Správne: ...*alebo* len zapraženu polievku.

Poriadať — lepšie: *usporiadať, usporadovať!*

Za daždivých *dňov* — správne: za daždivých *dní*.

Slovesná príklonka *-lí* vo význame spojky *ak* je neslovenská: Pod zaopatrením sa rozumie, dosiahne-*lí* verejnú službu... Správne: ...*ak* dosiahne... Vstúpi-*lí*, prijme-*lí*. Správne: *Āk* (alebo aj *ked*) vstúpi, prijme.

Ā to. Pred *a to*, keď niečo vypočítujeme, kladie sa po predchodiacej vete čiarka.

Peter Tvrđý:

CHYBNÉ SLOVÁ A VÄZBY, KTORÝM TREBA V SLOVENCINE VYHÝBAŤ.

Namiesto:

hovorme a písme:

priečmo
prieviský
prísť, prijsť, prídeme, prídu
prijímať lieky
prímať niekoho k niečomu
prinde
pripluť
prísť v takýchto výrazoch:
lacno prísť k niečomu

prišiel na rad
toťo už prišlo v zapomenutíe
(az már feledésbe jutott)
pri tom všetkom
prostný
prostor
proti mňa, proti človeka

provaz
provieslo
prozatýmny
prú
pryskyrica
pták

priekom
prievidzský
prísť; prídeme, prídu
užívať lieky (prášky)
pohnúť
príde
priplávať

lacno dostať, lacno nadobudnúť niečo
nasledoval
toťo sa už zabudlo

jednako (prídem k vám)
prostý, jednoduchý
priestor
proti mne, proti človeku
(predl. **proti** viaže sa s **daťívom**)

povraz
povrieslo
dočasný
prv, prvej
živica
vták (vyslov *fták*)

R

račej
rad v takýchto výrazoch:
v *rade* národov
v prvom *rade* treba sa postarať
radšie
rásocha

radšej
medzi národmi
najprv, predovšetkým treba sa postarať
radšej
rázsocha

ráštep
rdieť sa
Rék, récky
retkovka
robiť v takýchto prípadoch:
to mi *robiť starosti*
koľko to spolu *robiť*?
to nič *nerobiť*, že si neprišiel
rokyta
rozcestie
rozdmychovať

rôzny (lepšie:)
rozplyvať
rozporok
rozpusťilý (ausgelassen)
rozsocha
rozštep
ručnica
rukolapne (handgreiflich, kézzel-
foghatólag)

sadnúť k stolu
salát
sčasný, sčastie
sdeliť

sebaurčenie
čo ti tu *schádza*?
české síliť se, síliť ducha

sílnica
sjesť
skovať, skovávať
skriesenie, skriesiť
v skutku
skufočný
slečná, slečnej
slúp
to sa na neho *sluší*
smečka (psov)
smeniť, smenka
smerodajný
smiechať
smluviť sa

rážštep
červenaf sa, píriť sa
Grék, grécky
red'kovka

to ma trápi
koľko je toho *dovedna*?
to nič *neškodí*, to *nevadí*...
rakyta
rázcestie
rozduchovať, rozdúchať,
rozdúvať
rozličný, rozdielny
premárniť
rázporok
prostopašný, prostopašník
rázsocha
rážštep
flinta, puška
makateľne, očividne, zretel-
ne, zrejmo, jasne, vidome,
navidomoči

S

sadnúť za stôl
šalát
šťastný, šťastie
oznámiť, ohlásiť, zvestovať,
povedať, odkázať, uvedo-
miť
samourčenie
čo ti tu *chybí*?
posilňovať sa, posilňovať du-
cha
hradská
zjesť
schovať, schovávať
vzkriesenie, vzkriesiť
ozaj, naozaj
ozajstný
slečna, slečny
stĺp
to sa mu *sluší*
svorka
zmeniť, zmenka
rozhodujúci
smiešať
shovoriť sa, dohovoriť sa

snád
snadno
snesiteľný
snosiť niekoho (lehordani vala-
kit)
sobecnieť
soškrtať
sošlý vekom
spáry
spatriť

spešne
spevkyňa
spiešif
spiklenec, spiknúť sa, spiknutie

spozdiť sa
spústa
sreda

stáť v takýchto výrazoch:
stáť za niekoho (jótállani, gut-
stehen)
kto *stojí* dobre za mňa
to stojil
to mu dobre stojí

zle stojí
stojí svojmu slovu (áll sza-
vának)

nie som *v stave*
byť v stave niečo urobiť
stejne, stejný
stezka
stiahnuť konzekvencie
aj kožu mu stiahne (a bórét is
lehúzza)

stkevelý, stkvieť sa
stkvostný
stlmif
stojí v. *stáť*
stolefý, stoletie (ľudovejšie:)
sťrádať
stúpenec, stúpensťvo
sudý
sústruh
sústružník, sústružníctvo
sufiny, ssufiny
svačina

azda, možno, hádam, vari
ľahko
znesiteľný
nabryžgať niekomu, vyhře-
šiť niekoho
zobecnieť
vytrief, vytieraf
vysilený vekom
pazúry, drapy
uzrieť, uvidieť, zbadaf, spo-
zorovať
bystro, čerstvo, chytro
speváčka
ponáhľaf sa
sprisahanec, sprisahaf sa,
sprisahanie
oneskorif sa (i zmeškať)
hromada, hřba, množstvo
streda

ručiť za niekoho

kto ručí za mňa
to je pravda
to mu dobre pristane, svedčí
mu
zle je s ním
zachováva svoje slovo

nemôžeť, nevládzem
zdolať, zmôcť, zvládať niečo
rovnako, rovný, totožný
chodník
robiť vývod, súdiť
aj z kože ho oderie

skvelý, skvieť sa
skvostný
dusiť, potlačovať

storočný, storočie
sporiť, shromažďovať
privrženec, privrženci
párny
tokársky stroj
tokár, tokárstvo
zrucaniny
olovrant

svatba

svadba (svadobný)

Š

šacovať

šak

šarvarka

šťastie

ščeboťaf

šedý

šikovať sa

šikovný

škádliť

šlachetné ovocie

špaček (čes.)

špás (nem.)

špetka

šťangla (nem.)

šťós (nem.)

šťranok (nem.)

ocenit', oceňovať

však

pračka

šťastie

ščeboťaf

šedivý, sivý, popolavý

hodit' sa

vrtký, obratný, zručný

domrzať, dopalovať

štepené ovocie

škorec

žart

trocha, troška, byľka

týčka, žrd', žrdka

hromada dreva

povraz

SLOVENČINA V UČEBNICIACH.

ČÍTANKA PRE SLOVENSKÉ ÚSTAVY UČITELSKÉ. Diel I. Sostavila čítanková komisia. Tiskem (!) „Politiky“, v Praze (!). 1927.

Čítanka je dobre zostavená metodicky, vidieť, že ju zostavili a usporiadali skúsení pedagógovia. Články v nej sú zväčša úryvky z diel slovenských spisovateľov. Aj básne sú pečlivo vybrané zo slovenských básnikov a majú väčšinou tendenciu didaktickú. České články a básne sú zastúpené v zdravom pomere, nie ako to býva v slovenských čítankách Pražákových, kde takmer musíme hľadať článok alebo alebo verš slovenský. No, ale ani táto Čítanka nie je bez rečových chýb, ktoré sú najmä v článkoch, písaných pre Čítanku. Článok 2. (Str. 4—5): ... Boh ... v zadumení na zem m. v zadumaní; „Kvety rastú, vonia m. voňajú; ruka Tvorcu vzala kus ... voniacej hlíny m. voňavej (alebo voňajúcej); Boh sa zachmuril m. zachmúril; človek vkročil na pôdu zeme m. kôru zeme (?) — V slovenčine pôda a zem sa kryjú, ak je pôda vôbec slovenské slovo. — po ceste trnistej m. trnistej.

Článok 76. (Str. 77): Jel raz sedliak z dediny a na ceste sa zvrátil s vozom m. Raz išiel sedliak na voze z dediny a na ceste sa prevrátil; „Nuže, uchop sa kolies a porúč koňom, aby ťiahly m. Nože, chyľ sa kolies a rozkáž koňom, aby ťahaly.

Článok 94. (Str. 89—90): (1. časť.) Bolo to v léte roku 1917 m. v léte; Amerikán sa začervenal hanbou m. od hanby.

(2. časť.) V tej istej dobe bol Štefánik pozvaný m. V tom istom čase; Štefánik zdvorile, ale predsa len s ľahkou ironiou veťil m. odveťil (alebo odpovedal).

Článok 102. (Str. 107—110): ... kľudne napravil svoju chybu m. *po-kojne*; „Nebudeš kráčať pod touž oblohou m. *touže*, ešte lepšie: *pod tou istou*; Zrádny šelma! m. *Zradná šelma*; ho týmž nožom m. *týmže*, *tým istým*; došli k... hrobitovu m. *k cintorinu*; prinášame nyní nazpät m. *teraz*; zaplatili kňazom za pohrobenie m. *za pochovanie*; vykonal pokanie m. *pokánia*; lebo tvar *pokánie* vznikol z *pokajania*, kde *aja* sa stiahlo v *á*.

Článok 111. (Str. 124—125): ... kde je máma s tatom m. *mama* a *iné*.

Takéto zjavné chyby proti slovenčine sú aj v iných článkoch, písaných pre Čítanku. Bolo by dobre, keby zostavovatelia vždy hľadeli na to, aby ich články neodlišovali sa natoľko so stránky rečovej od úryvkov z diel slovenských spisovateľov. Veď najmä v učebniciach pre kandidátov učiteľstva mali by sa rešpektovať zásady spisovnej reči. aj.

ROZLIČNOSTI

Živé striebro-rtuť-ortuť. — Bernolákov, Jančovičov a Pechányov slovník poznajú len „živé striebro“, ale u Loosa (III, 340) nachodíme i *ortuť* (= higany) a *ortuťový*, ktoré tvary má aj M. Káralov Slov. slovník. Pred prevratom v odbornej terminológii bol sa ujal tvar *ortuť*, na pr. r. 1894 vydal Salva brošúrku „O ortuti, či živom striebre“, ba i Dopravní lexikon Čsl. republiky z r. 1924, str. 518 uvádza „*Ortuťové bane*“ pri Gelnici. Miestne meno *Ortuťy* pri Malachove pochodí od slova *ortuť*, ako to dokázal P. Križko (v Slov. pohľadoch, roč. 1893, str. 349 a nasl.), ktorý upozornil aj na východoslovenskú obec *Ortuťová*. V spomenutom článku P. Križko, dobrý znalca nášho baníctva, píše dôsledne *ortuť*.

České *rtuť* s hláskovej stránky neobstojí v slovenčine, kde sa vyvinula pomocná samohláska, takže predpokladané slovenské **rtuť* dalo *ortuť*, práve tak i **mša* dalo *omša*. — V slovenčine pozorovať zaujímavý zákon: po zániku jerových hlások počiatocné *r*, *l*, *m* malo platnosť slabičnú, a keďže samohláskové *r*, *l*, *m* na počiatku slov bolo veľmi ťažko vyslovíť, vznikla všade pomocná samohláska, preto máme dnes v slovenčine *omša*, *ortuť*, *luhať*, *lehota*, *ruvať* ap. proti českým tvarom *rtuť*, *mše*, *lháti*, *lhůta*, *rváti* ap. — Teda s hláskovej stránky po slovensky dobre je len *ortuť*.

Pre vedeckú terminológiu nemožno upotrebiť *živé striebro*, keďže nedá sa od neho utvoriť prídavné meno; *živostrieborný* bol by neprijemný novotvar. Preto treba nám voliť alebo slovenský archaizmus *ortuť*, *ortuťový*, alebo české *rtuť*, *rtuťový*. Pravidlá slk. pravopisu uzákonnujú *rtuť*, čo je nám celkom nevysloviteľné. (Je to asi také „pekné“, ako slovo „takrka“, ktoré sme počuli od istej profesorky, čo si ho poslovenčila z českého *tak rka*.)

Tieto dôvody vari dostatočne presvedčujú o tom, že v slovenskej vedeckej terminológii máme oživiť slová *ortuť*, *ortuťový*, lebo už dávnejšie, pred prevratom, boli uznané v slovenskom slovníku.

Ludovít-Ludevít. — Upozorňujeme, že Pravidlá slk. pr. správne učia, že iba tvar *Ludovít* je dobrý. Škoda, že toto nechce uznať istý mladý slovenský filológ.

O rozdeľovaní slov dobrý, múdry ap. — V našom etymologickom pravopise máme rozdeľovať slová podľa ich pôvodu, čo platí bez výnimky o slovách složených, ktorých pôvod je nám jasný. Pri niektorých skupinách slov nepoznáme hneď ich pôvod a tu potom sú ťažkosťami s ich rozdeľovaním. V praxi veľmi často chýbne sa rozdeľuje slovo *dobrý*, v ktorom príponu *-rý* máme oddeľovať od koreňa *dob-*. To isté platí aj pre iné prídavné mená, ktoré majú príponu *-rý*. Rozdeľujeme teda takto: *dob-rý*, *múd-ry*, *byst-rý*, *mok-rý*, *pest-rý*, *bod-rý* ap. Pravda, *r* dávame do nasledujúcej slabiky i v slovách: *dob-rofa*, *bod-rost*, *múd-rost* ap.

Pravidlá slovenského pravopisu učia síce rozdeľovať *by-strý*, ale potom by sme museli rozdeľovať i *do-brý*, čo by bolo rozhodne chybné.

Rozdeľovanie slov podľa ich pôvodu je presne vypracované v češtine; nám prichodí len prijať ho dôsledne i pre slovenský pravopis. V tom nás nevedú nijaké ohľady na češtinu, ale jasne stanovená zásada, že slová máme rozdeľovať podľa ich pôvodu. České, slovenské a ostatné slovanské slová so stránky kmenoslovnej majú rovnaký praslovanský pôvod, z tej príčiny musíme ich rovnako rozdeľovať. Pravidlá slk. pravopisu ani v tejto veci nie sú dôsledné.

Hajtman či hejtman? — Pravidlá uzákoniли tvar *hejtman*, ktorý je český. Veď Jančovičov štúrovský slovník z roku 1848 (str. 79) pozná len tvar *hajfman*, tak písal i dr. S. Czambel (na pr. v *Príspevkoch*, str. 15). Z banskobystrického úzu uvádza ho K. Kálal (Slk. slovník, str. 158), ale aj v texte Súpisu slk. rozprávok (sv. II, str. 75), ktoré prichystal do tlače Fr. Heřmanský, čítame slovo *hajfman*. Ani v Turci sa ináč nepovie, čoho dôkazom je i v T. Sv. Martine známe priezvisko *Hajtmanský*. A Pravidlá jednako len uzákoniли tvar český — *hejtman*. Môžeme celkom smele písať *hajfman*, *hajfmanský*, lebo sú to hláskoslovne dobré slovenské slová.

Prísť-prídem-prídu. — Pravidlá uznávajú v neurčitku len *prísť*, ale *prídem* i *prijdem*, *prídu* i *prijdú*. Z toho potom máme rozličnú kvantitu v 3. osobe množného čísla prítomného času. Podľa tvaru neurčiték *prísť*, máme písať *prídem*, *prídeš*, *príde*, *prídeme*, *prídete*, *prídu* a *príd*, *prídte*. Tvary s *j* zbytočne komplikujú pravopis, preto im vyhybujme.

Pavol-Pavel, Šavol. — Na strednom Slovensku hovorí sa *Pavol* a Pavol Országh-Hviezdoslav inakšie sa ani nepodpísal, len v tlačiarňach mu dôsledne zmenili každé *Pavol* na *Pavel*. Keď porovnáme tvar *Pavol* s tvarom *Šavol*, ktoré je bežné i ako priezvisko, zbadáme hneď nedôslednosť, lebo z lat. *Saulus* máme *Šavol*, z *Paulus Pavel* i *Pavol*. Slovo *Pavel* s *e* miesto *o* dostalo sa k nám z biblickej reči, z češtiny; stredoslovenské ľudové tvary sú len *Šavol*, *Pavol*, čo je celkom pochopiteľné, lebo stredná slovenčina vkladá hlásku *o*, na pr.: *obor*, *bobor*, *vepor* ap. V Pravidlách niet slova *Šavol*, istotne len preto, aby sa nemusel uzákoniť tvar *Pavol*, ktorý je jedine správny.

Romanopisec či romanopisec? — Nové slová majú kvantitu tých slov, z ktorých boli odvodené: podľa *objednávať* máme *objednávatel*, podľa *román* má byť *romanopisec*, nie *romanopisec*, ako je v Pravidlách. Tvar *romanopisec* nachodíme na pr. i v *Slov. pohľadoch*, roč. 1931, str. 57.

SLOVENČINA VO VEREJNOM ŽIVOTE

Anton Prídavok:

SLOVENČINA V DOMÁCNOSTI.

Psychologicky vieme si vysvetliť, ako ťažko je vzdávať sa po desaťročia vo spoločnosti, v divadle, na ulici a v úrade nabsieraných tradícií a zvykov. Prilepily sa na srdce, na modzog a vnikly i do krvi. A tak sa vidí, že verejný a duchovný život národa u nás ešte ani dnes nemá dost vlivu na intímny život jednotlivcov a rodín. Na tomto zjave chceme ukázať, že nestačí pestovať reč len v škole a v úrade.

Slovensko s rečovej stránky rozdelené je na početné nárečové oblasti. Každá má svoj charakter a svojráz. Aj keď vychádzame zo stanoviska, že základom reči literárnej je živá reč ľudu, musíme uviesť, že nárečia sú majetkom prostého ľudu a celé ich bohatstvo pre spisovnú reč má význam hlavne v slovníku a skladbe. Iné nárečové formy mali by sa prenášať do reči literárnej len veľmi obozretne a len vtedy, keď znamenajú hodnotný prínos. Výslovnosť, štýl a prízvuk musí byť u ľudí školovaných rovnaký, jednotný.

Veľká väčšina našej mladej inteligencie vyrastá z malých miest a z dedín. Do života prináša hodne zo svojho úzkeho domova. Lokálpatriotizmus je pekná vec, ale vzdelaný človek nemá ho prezradzovať svojou rečou. A nestačí bez chýb hovoriť len na fóre úradnom, kde sa prednesené slová kritizujú; bezvadná reč mala by sa kultivovať predovšetkým v rodine a vo spoločnosti.

Slovenská rodina v tomto ohľade nevykonala ešte svoju povinnosť. U nás zriedka najdeme rodinu, v ktorej by čistota spisovnej reči v intímnom živote bola dákym zvláštnym príkazom. Chyby rodičov prenášajú sa aj na deti a keď brús školy nie je dost spoľahlivý, naznačená vada starej generácie zakorení sa hlboko aj v mladom pokolení, ktoré dnes — bohužiaľ — nemá dost chuti namáhať sa, aby pekne a jasne vyslovovalo svoje myšlienky.

Dnešné pomery vyvolávajú zmätky a ľahostajní jednotlivci kryjú sa obyčajne za rozdiely medzi starým a novým pravopisom. Kto chce žiť a kto žije slovenským duchovným životom, vypestuje si spoľahlivé jazykové čutie, pravopisné pravidlá budú mu len oporou a kontrolou. Ešte aj dnes sú časté prípady, že na sjazdoch slovenskí prednášatelia — obyčajne akademicky vzdelaní ľudia — hovoria najradšej „po svojom“ a neuvedomujú si, že prítomných svojou nejednotnosťou privádzajú do rozpakov. Tento chyby dopúšťajú sa aj ináč prední reprezentanti nášho ve-

rejného života. To je zrejme dôsledkom povrchných rečových pomerov v živote našich rodín a domácností. Pravda, dôležitú úlohu hrá tu aj predprevratový nedostatok škôl, ale tešili by sme sa, keby sme predprevratové pomery nemuseli naveky užívať za výhovorku, lebo štrnásť rokov je dosť dlhý čas, aby sme sami boli mohli napraviť, čo pokazila minulosť.

Pri posudzovaní nadhodeného problému dôležitá je i krajová príslušnosť manželov. Nemáme námietok proti tomu, keď sa národ „mieša“, ani tak zvané „medzinárodné“ manželstvá (slovensko-české, slovensko-maďarské, slovensko-nemecké ap.) nepokladáme za nešťastie, hoci obyčajne zle vlivajú na rečovú stránku domáceho života. Muž hovorí po svojom a žena podobne. Akási prílišná prítulnosť k rodnému kraju bráni obidvom manželom, aby rešpektovali zákony spisovnej reči, a z toho plynie, že ich deti správne po slovensky začnú sa učiť až v škole.

Toto pripomíname bona fide pre dokreslenie presného obrazu. Nepokladáme za správne, aby sa ujatý zlovyk živil ešte dlhší čas a zavrhuje ho práve tak, ako keď naše rodiny príliš podliehajú vlivom okolia. Na dedinách je naozaj ťažko odolať náporu silných vonkajších vlivov, lebo pri dennom styku s popolitým ľudom i nevdojak prilipne na tebaďaka miestna svojráznosť. Ale proti tomu nedostatok počutého správneho hovoru možno nahradiť dobrým čítaním, počúvaním rozhlasu a pod.

Vlivy dediny do rodín prinášajú najmä pomocnice v domácnosti, slúžky. Hádajme, že dákej pohodlnosti nerieši sa otázka vzájomného styku rodiny so slúžkou, a hoci ona vie dosť dobre po slovensky (obyčajne každá — aspoň z mladších — prešla slovenskou školou), dovoľuje sa jej vnieť do domu dialekt a na jeho užívanie navykať i deti. Bolo by veľmi dobre, keby naše rodiny aj v záujme detí mali pomocnice, ktoré dobre hovoria po slovensky.

Do slovenského domu patrí dobrá slovenská kniha a dobré noviny. Nie je to násilné, keď všetci členovia rodiny vyjadrujú sa pekne, bez chýb, a to aj vtedy, keď nepodliehajú vonkajšej kritike. Takéto predsavzatie zpočiatku bude — možbyť — neprirodené, ale pri dobrej vôli možno očakávať všeobecnú nápravu.

Trochu viac lásky k literárnej slovenčine (bez nárečových prvkov) nezaškodilo by preukázať predovšetkým v rodinách predprevratových národovcov; aj mnohým z nich by nezaškodilo predstaviť sa — gramatike. Pravdaže, toto neadresujeme všetkým predprevratovým národovcom, veď práve medzi nimi je veľa takých, čo úzkostlivo dbajú na správnosť svojej reči. Ale jednako počuli sme už aj ministrov Slovákov, ktorí veľmi zle hovoria.

Ak chceme, aby spisovná slovenčina bola spojivom všetkých Slovákov, musíme ju vnieť do života, musíme na ňu navykať spoločnosť, v ktorej žijeme a hlavne dbať na to, aby opanovala

naše domácnosti. Len tým sa stane kultivovanou rečou, len tak si vydobyje miesto, ktoré jej v súkromnom a verejnom živote patrí.

Mám na mysli zaujímavý zjav. V Turčianskom Sv. Martine často som pozoroval hovor ľudí a zistil som, že nehovoria po martinsky, ale temer všetci snažia sa hovoriť spisovnou rečou, a preto sa vzdávajú svojskosti turčianskej slovenčiny. Ba čo viac, správne jazykové čutie a smysel preň sú také silné, že vás aj priemerne školovaní ľudia opraví, keď dačo zle poviete.

Toto by sme mali robiť všade na Slovensku, všade v mestách, potom by neboly také veľké rozdiely medzi rečou školovaných ľudí a spisovným jazykom.

NOVÉ KNIHY.

Na našom knižnom trhu stretávame sa už teraz dosť často s novými knihami. Želateľné by bolo, aby každá nová kniha hneď po vydaní bola podrobená vecnej kritike so stránky rečovej správnosti, lebo u nás niektorí ľudia majú sto chuti vnášať do spisovnej reči rozklad a chaos, preto tendenčne znehodnocujú najzákladnejšie gramatické pravidlá, rečové zvyklosti, frazeologiu a slovník.

Každý oneskorený posudok rečovej stránky nových kníh značí pre nás škodu v neprospech ustálovania spisovného úzu.

Filologovia iných národov môžu azda spokojnejšie spávať ako naši, lebo spisovné jazyky všade inde majú prirodzenú úctu a rešpekt, iba u nás môžu vydávať knihy i takí ľudia, čo vnášajú do reči tendenčne nafabrikované kazy.

Nová kniha nepatrí dotiaľ na policu našich knižníc, pokiaľ sme o nej nečítali odbornú mienku o jej reči. Často aj dobromyselní ľudia robia v písme väčšie menšie chyby, a to len preto, že nikto neanalyzoval ich spisy s rečovej stránky.

Rečové posudky maly by veľký význam vychovávateľský nielen pre autorov a obecnosť, ale aj pre náš stredoškolský dorast, ktorý odchodí do života rečove neprichystaný. Niektorí maturanti horšie hovoria po slovensky ako ich vrstovníci od pluhu, ktorí nemali príležitosť vzdelávať sa na strednej škole.

Rečové fušerstvo, nech už pochodí zo zlých škôl alebo zo samej literatúry, je vždy veľkým kultúrnym zlom a nešťastím.

*

Práve som dočítal slovenský preklad z Gottfrieda Kellera. Rečová nedisciplinovanosť až kričí i z tejto knihy, čo jej istotne uberá na hodnote, hoci ide o dielo ináč cenné. V celom preklade chybne sa dvojí, na pr.: *Kde ste bol?* *Čo ste robila?* miesto správneho: *Kde ste boli?* *Čo ste robili?* Takýmto činom narušuje sa rečove vycibrený vkus a jemnosť konverzačnej slovenčiny, ktorá v chybnom oslovení (*Kde ste bol?* miesto *Kde ste boli?*) cití hodne vulgárnosti.

Kto chce písať pre slovenské publikum, musí mať slovenčinu v úcte, nesmie si dovoliť všelijaké novosti, čo sú nepotrebné. V spisovnej reči dvojíme tak, ako slovenský ľud dvojí. Kto to nechce uznať, nemá písať po slovensky.

Keď si pomyslím, že preklad z Kellera vyšiel v knižnici priateľov klasických kníh, tým horšie ma to má, lebo „v klasických knihách“ nemá sa uplatňovať žargon. — Spomenuté dielo položili dr. Ján Bakoš a Doubravka Bakošová. —*tri*—

Z NAŠICH ČASOPISOV.

Práve nedávno vyvinula sa v istom našom časopise (Pero) rušná anketa o slovenských novinách a ich činnosti. Viacerí povolani činitelia skúmali temné a dobré stránky, ale najmä celkovú úroveň našich novín, a nevyslovili sa veľmi uspokojivo. I volali po takom novinárstve, ktoré bude plne vyhovovať kritickému a vzdelanému človeku.

Keďže noviny sú vlastne rečovým obrazom súčasných udalostí a úvah o nich, chceli by sme čítať časopisy, ktorých vydavatelia dbajú na čistotu a krásu rečovej stránky. Veď uplatňovať dobrú, plynnú slovenčinu je nielen celkom zrejmovou požiadavkou, ale priam svätou povinnosťou každého slovenského novinára, lebo bez nej nemôže sa hovoriť o dobrej novinárskej kultúre.

A hoci neradi, musíme uznať, že je u nás veľa novín, pri ktorých starostlivosť o dobrú reč, zdá sa, je vecou temer poslednou. Pozrime si len bez obrázky na pr. číslo Slovenskej krajiny, vydávanej v Žiline (z 15. marca). Toľko je v ňom rozličných chýb, že aspoň na najčastejšie treba upozorniť.

Chyby¹ pravopisné alebo tlačové: s počiatku — *zpočiatku*, minister financií — *financii*, sovietskym — *sovietskym*, sovietski — *sovietski*, so svojim — *so svojim*, všetky organizácie — *všetky organizácie*, povini — *povinni*, zväčšia — *zväčša*, zastánca — *zastanca*, nasledovala — *nasledovala*, študenti prispeli — *študenti prispeli*, vydatne — *výdatne*, priznanie — *priznanie*, taký poplatníci — *takí poplatníci*, — a takýto považujú vec — *a takíto považujú vec*, zkažené mäso — *skazené mäso*.

Hojné sú nesprávnosti v pádových koncovkách, nech skrsly analogiou alebo z akejkoľvek inej príčiny: snemovni (sg. gen.) — *snemovne*; z básni (pl. gen.) — *z básni*; medzi Bolíviu a Paraguayi — *Paraguayom*; do pekárni — *do pekárne*; bratia Špringelovi — *bratia Špringelovci*; poplatníci zamlčí — *zamlčia* ap.

Nedobré väzby: poslednou dobou — *v poslednom čase*; trest mu bol zmenený k doživotnému... — *trest zmenený na doživotný...*; proti Gajdošíkovi a Ekertovej, obyvatelia z Krásna — *obyvateľom z Krásna*; milionov robotníkov — *miliony robotníkov*; zákrok o zastavení nepriateľstva — *zárok o zastavení nepriateľstva*; dovolávať sa o nesprávnom pokračovaní — keď už, tak *dovolávať sa s gen. ap.*

Z mnohých omylov interpunkčných aspoň niečo: Na dotaz, ... odpovedal — *na dotaz odpovedal*, — aby dali dovolenie štátnym bankám, otvoril

¹ Kurzívou uvádzame správne tvary.

— ... *bankám otvoríť*; Je to 53 ročná žena malej, akosi skromnej postavy — *žena, malej, akosi skromnej postavy*; zpráva uvádza 25 mien osôb odsúdených — *osôb, odsúdených* ap.

Iné chyby: Gróf Arco je 44 rokov starý — *G. A. je 44-ročný*; Minis. predseda náchádzal sa na ceste — *cestoval, bol na cestách*; že sa však jednalo o celkom počestných ľudí — *išlo o ...*; na samotný L. Beach pripadá z toho (?) najmenej 50 mil. dolárov; následkom vyššieho sľubu, následkom prehnaneho nacionalizmu — následkom treba nahradiť inštrumentálovou väzbou alebo väzbou s predložkou *pre-*. Bohemizmy:² dosavádzny, klud, zahájíť šetrenie, provoz, námestok, nabídlí, odcudzil, lže, pušku si opatríť, počet utratených životov, proslulý, obsažený, letový rád, kotník, spatrujeme diela, skludil potlesk, neprevodzujú, teprv, padeľky a iné. Zbytočné a zlé užívanie a opakovanie spojok: Obe strany stoja na tom, aby schôdza sa konala a aby; *Tiež* v niektorých miestach ...; *Trebárs že ...*; v rade prípadov, kedy (*keď*) tieto osoby kupovali toto uhlie u nezamestnaných ešte skôr, kým (*ako*) ho títo (*oni*) dostali; Četníkom vo Zvolene sa podarilo páchatelov vypátrať, poneváč (*lebo*); obefou ktorého — *ktorého obefou*; že keď je obratným režisérom a maliarom, *že ...*; že keď kypíte zdravím, *že* nemusíte ...³

Súlad výrazov (eurytmiu) nijak nepodporuje sloh, kde v blízkosti je viac ráz to isté slovo: trest mu bol zmenený k doživotnému *trestu*; pokúsili sa vlámať *sa*; Hulín tvrdí, avšak jeho protivníci *tvrdia*; bol to jeden z tých večerov, ktorý môže byť nazvaný *večerom*; keď u niektorého zistí, *že ten niektorý* a pod.

Veď takéto opakovanie je znakom slohovej neobratnosti, i máme sa proti nemu hájiť synonymami.

Proti duchu našej reči je i príliš častý trpný stav, čo máme z novinárskej češtiny: Nebola dosiahnutá dohoda; aby bola vyvesená vlajka; požiadavka nebola vyhovená; aby bola udržaná republika a iné.

Všetky tieto príklady nie sú ani čiastočne úplným obrazom veľmi hustých pravopisných, tlačových, rečových a slohových kazov jedinkého čísla „Krajiny“. I keď uznáme, že noviny majú obyčajne viacej jazykových nedostatkov, ako tlačivá iného rázu, lebo kedy-tedy aj pri pečlivej korektúre v náhlosti novinárskej roboty nezbadajú sa chyby, jednako len nesmú sa stať charakteristikou istých novín. *bl.*

² Netreba vysvetlení a opráv, každý hneď zbadá, že sú to slová neslovenské.

³ O chybnom užívaní spojky *že* viď v tomto čísle článok M. Knapa.

Uznajme: akokolvek sme na samostatnosť a svojráznosť nášho národného jazyka hrdí, slovenčiny odborne znalý Slovák žasne nad tou záplavou čechizmov, ktorými je slovenčina ... presiaknutá. Malo by nám viac záležať: ani hlásky sa nevzdať! Kto vzdá sa hlásky, ten vzdá sa aj celého slova a konečne ostane lahostajný oproti samej národnej reči slovenskej. Tomu bude jedno: slovensky alebo neslovensky hovoriť.

Dr. Štefan Hlavatý.

POZNÁMKY A ZPRÁVY

† Jiří Polívka.

Dňa 21. marca t. r. umrel v Prahe univ. prof. dr. Jiří Polívka, slavista Karlovej univerzity. Slovenská filológia stráca v ňom vynikajúceho literárneho historika, filologa a národopisca, ktorý bol povznesený nad denné spory medzi Slovanmi a vedel vždy postaviť sa za objektívnu vedeckú pravdu. My Slováci budeme spomínať naň vždy v úcte, lebo v cudzích vedeckých časopisoch referoval o Slovensku, recenzoval slovenské národopisné práce a pri tom sám dôkladne preštudoval slovenské prostónrodné povesti, bájky ap. Jeho veľké dielo „Súpis slovenských rozprávok“ vydala Matica slovenská (sv. I—IV. má 1852 stránok, z čoho je 158 str. úvodných, kde Polívka podrobne ocenil prácu sberateľov slovenských ľudových rozprávok). Okrem toho po slovensky vyšiel v Čítaní štud. mládeže i Výbor ľudových rozprávok (str. 231).

Objektívna Jiřího Polívku ukázala sa najmä vtedy, keď so strany českej viedol sa boj proti práci S. Czambela, ktoré nebolhy celkom vecne ocenil a uznal Czambelove zásluhy o slovenskú jazykovedu.

Na J. Polívkovi bolo vždy sympatické, že svoj záujem o slovanstvo opieral o pozitívne faktá, nepodliehajúcnikdy rojčivému všeslovanstvu. Bol v svojej vede pozitívisom a v českej vede patrli ku generácii Gollovej, Masarykovej a Zubatého. Umrel v požehanom veku 75. rokov. Všetky slovanské učené spoločnosti strácajú v ňom vynikajúceho člena.

H. B.

Revízia Pravidiel slovenského pravopisu. — Pod predsedníctvom univ. prof. dr. Jozefa Škultétyho pracuje sa v Matici slovenskej na revízií Pravidiel slovenského pravopisu. Pravopis etymologický nebude sa meniť, komisia navrhne odstránenie dvojtvarov, zjednodušenie písania vzťahých cudzích slov, odstráni chybné slová a väzby, ktoré sú v slovníku. Okrem toho, pravda, opra-

vi i niektoré hláskoslovne nesprávne tvary. — Teda nejde o revolúciu v slovenskom pravopise, ale o jeho zlepšenie. Prírodzene, že návrh pravopisnej komisie bude predložený na schválenie vedeckým odborom Matice slovenskej a ministerstvu školstva a národnej osvety.

Jozef Zubatý a slovenčina. — Univ. prof. Jozef Zubatý pozorne sledoval i slovenčinu, páčila sa mu zvlášte Kukučínova reč, na ktorú často upozorňoval, lebo videl v nej veľké bohatstvo živej slovenčiny. Ale ani jazyk ostatných spisovateľov nebol mu ľahostajný. O vysvetlenie niektorého slova alebo väzby obracal sa na Maticu slovenskú, ba porovnával i slovenčinu prvého vydania niektorého diela so slovenčinou druhého vydania, aby tak mohol zistiť, v čom sa autorov pôvodný text mení (na pr. porovnával Kukučína, Hronského a iných). Zo Zubatého záujmu o slovenčinu ostalo nám, bohužiaľ, iba niekoľko drobných článkov v Naši reči a v Sborníku Matice slovenskej. Jeho zásadné stanovisko, že treba si všimáť živej reči ľudu a reči dobrých spisovateľov, nestratilo nič na svojom význame.

Ako hľadel S. Czambel na svoju prácu. — S. Czambel, hoci ho často za maďarónstva obviňovali, odkázal svoju knižnicu a rukopisy Muzeálnej slovenskej spoločnosti. V rukopisnej pozostalosti našli sme niekoľko poznámok, v ktorých S. Czambel naznačil smer a cieľ svojej jazykovedeckej práce. Na lístku, datovanom v Budapešti 2. VII. 1895, nachodíme tieto zaujímavé poznámky: „Terajší jazykospytci slovanskí podobajú sa dejepiscom. Preberajú, opisujú to, čo sa už stalo, ako a prečo sa stalo, ale na útvar jazyka v budúcnosti ani sa nepokúšajú vplývať. Medzi praktickým jazykospytcom, akým chcem byť ja a medzi nimi je taký rozdiel, ako medzi dejepysťcom a tým štátnikom, ktorý robí dejiny.

Na registrátorstvo stačí usilovnosť

s malým rozumom; na vytváranie a vykonávanie vplyvu vefa rozumu — hoc s menšou usilovnosťou.**

Ako z týchto poznámok vidieť, S. Czambel už desať rokov pred vydaním svojej Rukoväti vedel, čo chce. A práve tomu môžeme ďakovať, že naša spisovná reč v najhorších časoch pre národ dosť ustálená. Iba po prevrate politická nenávisť urobila s Czambelovým dielom to isté, ako s Vajanským. Ale dnes sa to už napráva, lebo napokon jednako len zvíťazí pravda nad politikou dňa.

Liptovské nárečia. — Pre praktického jazykovedca „Liptovské nárečia“ dr. J. Stanislava majú cenu najmä v tom, že autor cituje presné tvary rozličných slov a väzieb, čím napomáha lepšie poznanie strednej slovenčiny, ktorá je dialekticky hodne rozčlenená. Dielo má 562 str., 12 dialektických máp a 15 obrazov. Veľmi užitočný je obsáhrny index dôležitejších zjavov liptovských nárečí. Po Czambelovej Slovenskej reči je to najväčšia slovenská dialektologická práca.

„Liptovské nárečia“ vydala Matiča slovenská r. 1932. Predajná cena 80 Kčs.

Pravopisný poradca. — Český časopis Typografia začal vydávať slovenskú prílohu s názvom „Pravopisný poradca“, redigovaním pověřil dr. H. Bartka. Pravopisný poradca pridrižiava sa síce Pravidiel slovenského pravopisu, ale pri dvojtvaroch odporúča tie tvary, čo vyhovujú duchu doterajšieho úzu a strednej slovenčine, čím istotne bude na dobrej pomoci našim typografom a korektorom.

Jazykoveda na Slovensku. — Tí, čo sa postavili proti 12. máju v Matiči slovenskej, spomínajú, že jazykoveda slovenská utrpela odchodom niekoľkých členov jazykového odboru do Šafaříkovej spoločnosti. Pravda, to je argument len pre tých, čo pomery nepoznajú, lebo dialektologický výskum Slovenska nebol v ničom narušený a odchod niektorých *pasívnych* slovenských i českých členov jazykového odboru ne-

* Text je opravený podľa terajších pravopisných zvyklostí.

môže byť stratou pre slovenskú vedu. Veď väčšina z nich aj tak nič neprodukovala. — Proti tomu vzbudil sa záujem o práce z praktickej jazykovedy, čo má veľký význam pre spisovnú reč. Jazykoveda nebola teda poškodená 12. májom 1932, naopak — pomohlo sa jej.

Pravopisný rádce. — Spolek Typografia vydal aj knižne prvých päť ročníkov českého „Pravopisného rádce“, ktorého redaktori prof. K. Černý a Květ. Dlabáček snažili sa rozšíriť znalosti o správnej češtine a poskytli tým českým i slovenským typografom cennú príručku, v ktorej nachodíme i také poučenia, ktorých niet v Naší reči; najmä články o interpunkcii, o rozdeľovaní slov a rozličné iné upozornenia, týkajúce sa grafických pravopisných pravidiel, poslúžia dobre i slovenským typografom, ktorým ani iné poučenia o správnej češtine nebudú nepotrebné, keďže redaktori poukazovali aj na germanizmy v češtine, čím napomáhajú aj slovenčinu, lebo germanizmus ostane naveky germanizmom, či už je v češtine alebo v slovenčine.

Prednosťou Pravopisného rádce je hlavne to, že v prístupnej forme informuje o otázkach správneho spisovného úzu a taktó prakticky pomáha typografom.

Syntetické splynutie slovenčiny s češtinou. — Lud. Novák v zborníku Detvana zaoberá sa vzájomným pomerom slovenčiny a češtiny, pričom odmieta tých nadšených hľadáateľov československej rečovej jednoty, ktorí naivne mysleli, že slovenčina môže časom splynúť s češtinou v jedon celok. (Poznamenávame, že takéto bolo stanovisko hlasistov, tak to myslí i teraz dr. A. Štefánek, ktorý nepovážil dostatočne rečové a sociologické momenty!). L. Novák píše: Tu iba vznik eventúálneho spisovného bilingvizmu pomocou školskej výchovy mohol by mať za následok úplný postúpny zánik jedného variantu, ale nikdy nie ich „syntetické splynutie“. — Novák si to predstavuje tak, že zanikla by alebo slovenčina, alebo čeština, vtedy, keby sa na celom území československom učilo v ško-

lách po česky i po slovensky. Pravda, to je iba teória, lebo v praxi nemožno čítajúcim masám ovládať obidva spisovné jazyky. Pokus o postupné „syntetické splynutie“ vyvolal odpor (Pravidlá slov. pravopisu!) a L. Novák správne usudzuje, že „splynutie“ češtiny so slovenčinou je nemožné. Uzná to i posledný z hlasistov dr. A. Štefánek?

Maďarskí korektori a spisovná reč. — Je veľmi zaujímavé, že skoro v každom národe typografii starajú sa o jednotný pravopis. V Maďarsku vydal Krúžok peštianskych korektorov a revízorov pravopisný slovník a pravidlá (Az egységes magyar helyesírás szótára és szabályai). Knihu zostavil dr. Balassa József, redaktor Magyar Nyelvőrü. Okrem podrobných pravopisných a grafických pravidiel nachodíme v slovníku aj zjednodušené písanie dvojtvorov; t. j. z dvojtvorov, ktoré dovoľuje Maďarská akadémia, vybral redaktor tie, čo najlepšie vyhovujú spisovným zvyklostiam, a len v zátvorkách sa uvádza menej častý druhotvar, uznávaný Maďarskou akademiou.

Balassove pravidlá a slovník prijali všetky maďarské redakcie a ríšske združenie typografov, takže jeho kniha pomôže sjednotiť maďarský pravopis, v ktorom bolo dosť neustálených tvarov. Podobnú knihu potrebovali by sme aj pre slovenských typografov.

Slovník inojazyčný. — P. Tvrдый, direktor gymnázia na „odpočinku“, vydal u O. Trávníčka v Žiline druhé opravené a doplnené vydanie svojho „Slovníka inojazyčného“. Pred 60-imi rokmi mladý Peter Tvrдый po prvý raz pomáhal slovenskej jazykovede, keď korigoval Mrázovu mluvnicu. Potom odišiel do Ruska a na dlhé desaťročia bol pre slovenskú vedu stratený, ale vynahrátil to statočne, keď v dosť krátkom čase po návrate na Slovensko okrem spomenutého diela vydal latinsko-slovenský slovník, frazeologický slovník, posbíeral chybné slová a väzby, ktorým treba vyhýbať,

a takto účinnejšie pomáha slovenskej spisovnej reči, ako mnohí odborníci, ktorí zaznávajú praktickú filológiu. Slovníky Petra Trvdého mal by mať každý poruke, lebo veľmi často dobre poradia.

Obrana Štúrovej jazykovedy. — Do vlaňajšieho ročníka Slavie napísal dr. Ľudovít Novák naširoko osnovanú štúdiu „K vnútorným dejinám spisovnej slovenštiny“, kde porovnáva a zhodnocuje Štúrove jazykovedecké znalosti s filologickými, najmä pravopisnými teóriami M. M. Hodžu. Novákovi podarilo sa dokázať, že Štúrov fonetický systém so stránky číro vedeckej vyhovuje i moderným požiadavkám lingvistikým, proti tomu hodžovsko-hattalovské pravopisné opravy pokladá za pomýlené a s vedeckej stránky chybné. Tým sa mu podarilo obrániť reputáciu Štúrovej jazykovedy, najmä jej fonetického pravopisu. Pravda, otázka je len, či dnes možno na tom stavať, či dnes možno požadovať uzákonenie fonetického pravopisu. A tu zdá sa, že autorovi ťažko by bolo dokázať, že so stanoviska terajších národných potrieb výhodnejšie by bolo písať foneticky. — Nemôžeme s autorom článku súhlasiť, keď uznáva Pražákovu teóriu o hungaristicko-politických momentoch, ktoré vraj mali vliv na vznik spisovnej slovenčiny, ale táto okolnosť nie je závažná pri riešení problému: Štúr či Hodža. — Novák postavil Štúrovo jazykovedu do nového a veľmi priaznivého svetla, skorigoval vedeckú mienku, ktorá nebola naklonená vidieť v Štúrovom pravopise jednotný a dobre premyslený systém.

Naši ministri a slovenčina. — Ministrom Slovákom malo by veľmi záležať na tom, aby i pred českou verejnosťou po slovensky hovorili a úradovali, lebo slovenčina má mať aj na najvyšších miestach také práva, aké jej zákon dáva. Tú vec by mali rešpektovať predovšetkým slovenskí ministri. Čo si pomyslia o nás Česi, keď naši ministri sú hneď ochotní vzdať sa slovenčiny?

Zodpovedný redaktor a vydavateľ: A. Prídavok.

Tlačila Nová knihtlačiareň v Turčianskom Sv. Martine, Kuzmányho ulica č. 2.